

MEVDUDÎ'NİN HADÎSLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ VE HADÎS TAHLİLLERİ ÜZERİNE (II)

Yavuz KÖKTAŞ*

III. MEVDUDÎ'NİN HADÎS TAHLİLLERİ

Mevdudî, yaşadığı dönemde hadîslerin anlaşılmasına yönelik pek çok soruyla karşılaşmış ve bunlara cevap vermiştir. Acaba Mevdudî'nin hadîs tahlillerinde dikkat çeken yönler var mıdır? Hadîs tahlillerinde herhangi bir metodoloji takip etmiş midir? Hadîslere karşı tavrı eleştirel midir yoksa savunmacı mıdır? Örnekler ışığında bunları görmeye çalışalım.

1- *Deccalle ilgili hadîsler.*

Mevdudî'ye göre deccalle ilgili bütün hadîsler incelendiğinde görülecektir ki, Hz. Peygamber'e bu konuda ancak büyük bir fitneci deccal çıkacağı ve alametlerinin şöyle şöyle olacağı bildirilmiştir. Fakat kendisine ne zaman ve nerede ortaya çıkacağı bildirilmemiştir. Bu son durum, nakledilen hadîslerdeki farklı anlatımlardan ve Hz. Peygamber'in üslubundan anlaşılmaktadır. Bu üslup, ilgili sözlerin vahiyle değil, tahmin ve kıyasla söylendiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber, bir yerde deccalin Horasan'dan çıkacağını buyurmuş¹, bir yerde İsfahan'dan², başka bir yerde Suriye ve Irak arasındaki bir yerden çıkacağını belirtmiştir.³ Daha başka bir hadîsinde de Medine'de doğan İbn Sayyad adında bir yahudi çocuğunun deccal olabileceğini söylemiştir.⁴ Son olarak diğer bir rivayette de, hicretin 9. yılında Filistin'den Temim ed-Darî

* KTÜ Rize İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğr. Üyesi, Yrd.Doç.Dr.

¹ Tirmizî, Fiten, 57; İbn Mace, Fiten, 33.

² İbn Hanbel, *Müsned*, III, 224.

³ Müslim, Fiten, 110; İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 181.

⁴ Buharî, Edeb, 97; Müslim, Fiten, 85, 86, 87; Ebu Davud, Melâhim, 16.

adında bir hıristiyan bir rahip gelerek müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'e "bir gün denizde (muhtemelen Akdeniz veya Kızıldeniz) seyahat ederken ıssız bir adaya uğradığını, orada adının Cessase olduğunu söyleyen çok kılı bir hayvan gördüğünü, bu hayvanın kendisini manastırdaki bir adama götürdüğünü, elleri ve ayakları zincirlere bağlı enteresan bir insan gördüğünü ve onun kendisine deccal olduğunu söylediğini" anlatmıştır. Hz. Peygamber bu şahsı yalanlamamış, deccalin Akdeniz'de mi, Kızıldeniz'de mi çıkacağını şüpheyle karşılayarak "zannediyorum ki o Doğudan çıkacaktır" demiştir.⁵

Mevdudî, bu rivayetler birlikte mütalaa edildiğinde iki gruba ayrılabilirliğini belirtir. Ona göre birinci gruptakiler, deccalin geleceğini, şöyle şöyle fitne çıkaracağını belirten hadislerdir ki, bunların verdiği bilgiler tereddütsüz gerçektir. İkinci gruptaki hadisler deccalin ne zaman ve nereden çıkacağını, o şahsın kim olduğunu ifade eden hadislerdir. Bunlarda sadece rivayetler farklı olmakla kalmıyor, ayrıca rivayetlerde şüphe, tereddüt ve tahmin belirten ifadeler kullanılıyor. Mesela İbn Sayyad hakkında Hz. Peygamber, Hz. Ömer'e şöyle buyurur: "Deccal bu ise onu öldürecek olan sen değilsin, eğer bu değilse, o takdirde bunu öldürmeye hakkın yoktur". Diğer bir hadiste "Eğer o deccal benim zamanımda ortaya çıkarsa, ben ona delillerimle karşı koyarım; yok benden sonra çıkarsa Rabbim her mü'minin koruyucusudur" buyurmuştur. Bu ikinci gruptaki hadisler dinî açıdan birinci gruptaki hadisler gibi değildir. Bu rivayetleri tamamen İslam itikadı içinde değerlendiren kimse hata işlemiş olur.⁶

Mevdudî'nin deccalle ilgili hadisleri bir bütün olarak değerlendirmesi, kayda değer bir yaklaşımdır. Ayrıca Mevdudî'nin bu izahlarından, deccalla ilgili hadislerin hepsini vahiy ürünü kabul etmediği anlaşılmaktadır. Ona göre deccalin genel olarak çıkacağını söyleyen hadisler vahiy ürünü olup, ne zaman ve nereden çıkacağını söyleyenler hadisler Hz. Peygamber'in tahmin ve kıyasından ibarettir ve bunları birer iman kaidesi haline getirmek yanlıştır.

2- Hilafetin Kureyşliğine dair hadisler.

Hz. Peygamber'in "İmamlar Kureyştendir"⁷ şeklindeki meşhur hadisi bilinmektedir. Geçmişte bu hadıs delil getirilerek halifenin Kureyşten olması şartı ileri sürülmüştür. Mevdudî ise konuya farklı bir açıdan yaklaşır. Mevdudî, önce bir insanın çoğu kere, özel bir yerde, özel bir oturumda çok özel şartlar

⁵ Müslim, Fiten, 119, 120, 121; Ebu Davud, Melâhim, 15; Tirmizî, Fiten, 66.

⁶ Mevdudî, *Meseleler*, I, 37-39.

⁷ İbn Hanbel, *Müsned*, III, 129; IV, 421; benzeri diğer rivayetler için bkz. Buharî, Menâkib, 2; Müslim, İmâret, 1-3.

içinde bir söz söylediğini ve bu sözün o şartlar içinde geçerli ve doğru olduğunu belirtir.

Ona göre aslında Hz. Peygamber, bir taraftan İslam'ın temel ilkelerine insanları davet ederken, diğer taraftan uzağı gören bir lider olarak da zamanın ve toplumun şartlarını göz önünde bulunduruyordu. Hz. Peygamber, o dönem Araplarının durumlarını görerek şöyle bir karara vardı: Kureyş kabilesi, yetenekli kişilere sahip olması ve asırlardan beri diğerleri üzerinde etkiyi olması yönleri ile güçlü bir kabile olarak dururken, Kureyş'in dışında bir kabile devlet idaresine getirilirse, bu işte muvaffak olması düşünülemez.

Hz. Peygamber'in bu ölçüsü o kadar isabetli çıkmıştır ki, kendisinden sonra tarih çağlar boyu, bunun doğruluğunu ispatlamıştır. Kureyş kabilesinin güçlü kişiler yetiştiren bir kabile oluşu, dört büyük halifenin ard arda Kureyşten çıkmasından da anlaşılmaktadır. Yine gerçekten o dört halifenin denginin o gün Araplar arasında bulunmadığı da bilinmektedir. Sonra Emevî idaresini de Kureyş kurdu. Abbasî devletini doğuran oydu. İspanya'da güçlü bir devlet kuran oydu. Mısır'da Fatımiler devletinin temelini o atmıştır. Böyle müthiş kabiliyet ve etkilere sahip bir kabile dururken amelî siyaseti bir tarafa atarak, nazarî siyaseti uygulama gösterisi yapmak, halifelüğün başarısızlığı ile sonuçlanabilirdi.

İşte Hz. Peygamber'in bu buyruğu, hukukî açıdan bir hakkı ifade etmemekte, yani Kureyşten başkasının halifelikte hakkı olmadığını göstermemektedir. Aksine bu buyruk uygulama açısından bir yol gösterme olarak algılanmalıdır.⁸

Mevdudî'nin, hilafetin Kureyşîliği ile ilgili açıklamaları isabetli gözükmemektedir. Mevdudî, İslam'ın temel ilkelerine aykırı gibi gözükken bu hadisleri, reddetmek yerine anlamayı tercih etmiş ve bunun için de tarihten, o zamanın toplumsal yapısından yararlanmıştı. Bu yaklaşım, Mevdudî'nin daha önce değindiğimiz "hadis tenkit metoduyla" da uyum içindedir. Ayrıca bu durum, Mevdudî'nin, hadisleri olduğu gibi kabul etmediğini, onların zahirine körü körüne bağlanmadığını ve gerektiğinde hadisleri yorumlamanın gerekliliğini kabul ettiğini ortaya koymaktadır.

⁸ Mevdudî, *Meseleler*, I, 53-55. Benzer yaklaşımlar için bkz. Yusuf el-Kardavî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, (çev. Bünyamin Erul), İstanbul, 1991, s. 144; Mehmet Erdoğan, *Akıl ve Vahiy Dengesi Açısından Sünnet*, İstanbul, 1995, s. 212; M. Emin Özafşar, *Hadîsi Yeniden Düşünmek*, Ankara, 1998, s. 332.

3- Mehdî ile ilgili hadîsler:

Mevdudî, önce *İslam'da İhya Hareketleri* adlı eserinde mehdî ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Mevdudî, burada halkın mehdî anlayışı üzerinde durduktan sonra kendi mehdî anlayışını takdim eder.

Ona göre halk mehdîyi, hafızalarında eski zaman kıyafetleri içinde ruhban görünüşlü, elinde tesbih, sırtında cübbe ve “ben mehdîyim, bana uyun” diye bağırarak birisi olarak canlandırmaktadır. Mehdî çıktığında, bu özelliklere sahipse ona biat edeceklerini söylemektedirler. Küfre karşı yapılacak cihadda silahların bir sembol olarak taşınacağı kanaatindedirler. Çünkü bu silahları kullanmalarına gerek kalmayacak. Kafirleri zikirlerle, dualarla, marifet bilgisiyile yerle bir edeceklerine, bir bakışta toplarını tüfeklerini, uçaklarını darmadağın edeceklerine inanmaktadırlar.⁹

Mevdudî, bunun ardından kendi mehdî anlayışını ortaya koyar. Ona göre mehdî, geldiği zamanın en ideal komutanı, lideri olacaktır. Buradaki edalden maksat şudur: O, Çağın bütün gerçeklerini bilecek, tam bir yönetici yeteneğine sahip olacak, hepsinden de önemlisi kendi zamanın sorunlarını bilip çözüm yolları getirecektir. Bu ise, elbetteki İslam'ı çok iyi bilmesine bağlıdır. O, parlak bir zekaya, engin bir görüş yeteneğine sahip bir insan olacaktır. Mevdudî, “korkarım ki, onu ilk reddedenlerin gelenekçi ulema ve sufi takımından başkası olmayacaktır” der. Çünkü onlar bu insanın, kendi tasavvurlarındaki mehdî ile hiç bir alakasının olmadığını göreceklerdir. O insan kendisinin mehdî olduğunu ilan ederek ortaya çıkmayacaktır. Belki de o kendisinin mehdî olduğunu bile farketmeyecektir. Ancak vefatından sonra bir araya gelen mü'minler onun yaptıklarına bakıp mehdî olduğunu anlayacaklardır. Mehdî geldiği zaman, müslümanların düşünce ve inançlarına bulaşan cahiliye pisliklerini temizlemeye çalışacak, en saf şekliyle İslam'ı ortaya koyacaktır. İslam'ı her alanda hakim kılmaya çalışacaktır. Mehdînin hak davası için yaptığı çalışmalar, İslam'ın dünyaya hakim olmasına vesile olacak, bütün dünyada bir İslam nizamı tesis edilecektir. İslam'ın bu hakimiyetini sadece yönetim biçimi olarak ele almak yanlıştır. Çünkü İslam'ın hakimiyeti her alanda gerçekleşecektir. Bütün bunların sonunda hadîste belirtildiği gibi “yerde ve gökte bulunan herkes mutlu olacaktır”.¹⁰

Mevdudî, mehdîyi geleneksel yaklaşımın tam aksine modern bir yaklaşımla ele almıştır. Bu yaklaşımda mehdî, artık olağanüstü güçlere sahip bir varlık

⁹ Mevdudî, *İslam'da İhya Hareketleri*, (çev. Ali Genç), İstanbul, 1986, s. 58.

¹⁰ Mevdudî, *İslam'da İhya Hareketleri*, s. 58-59.

değil, sadece üstün yeteneklere sahip bir insandır. Burada dikkat çeken nokta söz konusudur. Halk, mehdîyi kendi bulunduğu yapıya uygun olarak tasavvur etmektedir. Aslında Mevdudî’de yeni bir yaklaşım getirirken kendi bulunduğu yapıya uygun olarak onu tasavvur etmiştir.

Ancak Mevdudî’nin bu eserde mehdîyi ele alırken hadîslere temas etmemesi ve onu ıslahatçı bir insan olarak tavsif etmesi okurların dikkatini çekmiş ve *er-Resâil ve’l-mesâil* adlı eserinde bu konularla ilgili sorular kendine yöneltilmiştir. Mevdudî, bunlara genel olarak cevap vermeye çalışmıştır.

Ona göre hadisçiler, mehdinin çıkışına dair hadîsler üzerine öyle incelemeler yapmışlardır ki, bazıları mehdinin gelişi konusunda tereddüt etmeye bile başlamıştır. Bu tür hadîslerin bir çok ravisinin şîi olduğu tespit edilmiştir. Tarih bilgisinden de anlaşılıyor ki, her grup, siyasî ve dinî maksatları uğruna bu hadîsleri kullanmışlar ve adamlarından birine bu hadîslerin senedlerini hemen yapıştırmışlardır. Bu gibi sebeplerden dolayı Mevdudî, bu hadîsler içinde mehdinin gelişi ile ilgili olanları bir dereceye kadar doğru, ama işaret ve alametleri geniş anlatan hadîslerin her halde uydurma olduklarına inanmaktadır. Ona göre bazıları maksatlı olarak bu uydurmaları sahih hadîslere eklemiş olmalıdır.¹¹

Mevdudî’ye göre mehdîyle ilgili hadîsleri kabul etmek için herhangi bir hadîs kitabında onların yazılı olmasını yeterli görenler, bunlara olduğu gibi inanabilir. Ancak bu hadîslerin hepsini bir araya getirerek karşılaştıran, sonra aralarında bir çok çelişki bulan, hatta bütün Fatımîler, Abbasîler ve Emevîlerin çekişmesinin tarihî gerçeklerini göz önüne koyup bunlarda her grubun ravileri hakkında çeşitli rivayetleri açık ve net olarak gören, dahası bu ravilerin az veya çoğunun bu gruplarla alakasını kavrayan bir kimse için bu rivayetlerde geçen her şeye harfi harfine inanması biraz zordur. Mesela, mehdîyle ilgili nakledilen hadîslerden birinde “siyah bayraklılar” ifadesi geçmektedir.¹² Tarih bize bu siyah bayrağın Abbasîlerin alameti olduğunu öğretmektedir. Hatta tarih bize

¹¹ Mevdudî, *Meseleler*, I, 44. Mevdudî, burada mehdînin alamet ve sıfatlarına dair hadîslerin uydurma olduğu görüşündedir. Ancak bu hadîslerin hangisi olduğunu belirtmekten ziyade hepsini genel olarak değerlendirmiştir. Böyle bir değerlendirme aslında Mevdudî’nin yeni yorumuyla uyum içindedir. Çünkü sadece mehdînin çıkışıyla ilgili hadîsler sahihse, böyle bir mehdîyi tanımlamak veya yorumlamak bize düşmektedir. Oysa hadîslerde mehdînin farklı bir kişilik olduğu belirtilmektedir. Mehdî hadîsleriyle ilgili toplu bir değerlendirme için bkz. Yusuf el-Vabil, *Esrâtu’s-sâ’e*, Riyad, 1995, s. 449-273; Avni İlhan, *Mehdîlik*, İzmir, 1976, s. 81-91.

¹² Tirmizî, *Fiten*, 79; İbn Hanbel, *Müsned*, II, 365.

yine bu çeşit hadisleri ileri sürerek Abbasî halifesi Mehdi'nin, geleceği bildirilen mehdi olduğunu ispat etmeye çalışanların bulunduğunu bildirmektedir.¹³

Bütün bu izahlardan ortaya çıkan sonuç şudur: Mevdudî, mehdiyle ilgili hadisleri olduğu gibi kabul etmemektedir. Aksine aralarında mevzu, zayıf vs. gibi hadisler bulunması sebebiyle hepsini uydurma olarak da benimsememektedir. Bir kere mehdiyle ilgili hadislere bir bütün olarak yaklaşmaktadır. Bu hadisler içinde sahih olanları da, uydurma olanları da vardır. Sahih olanlar, genel olarak mehdînin çıkacağını haber veren hadislerdir. Uydurma olanlar da genelde mehdinin işaret ve alametlerinden bahseden hadislerdir.

Mevdudî, sened tahliliyle de yetinmemiş, hadis metninde geçen mehdinin ne anlama geldiği üzerinde durmuştur. Kısaca ona göre mehdi olağan üstü bir varlık değil, yetenekli, uzak görüşlü modern bir lider, modern bir komutandır.

Şüphesiz bu tür yorumlar toplumda kendisine bir çok eleştirinin yönelmesine sebep olmuştur. Ancak o, bu eleştirileri sağduyuyla karşılamış, görüşlerinden de asla taviz vermemiştir.

4- Mevdudî'nin bazı hadis tenkidlerini tablîli

a- İlme ve akla aykırı görülüp reddedilen iki hadis:

I- Buharî'nin Ebu Zerr'den naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Biliyor musun, güneş batınca nereye gidiyor?". Ebu Zerr "Allah ve Resulu daha iyi bilir" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber "o gider, arşın altına secde eder ve yeniden doğmak için izin ister ve ona izin verilir. Bir gün gelecek ki o, secde edecek, izin isteyecek, ama ona izin verilmeyecektir" buyurdu.¹⁴

Mevdudî'ye göre aslında bu hadiste sadece şu konu anlatılmaktadır: Güneş her an Allah'ın emrine bağlıdır. Onun doğuşu da batışı da Allah'ın emriyle olur. Güneşin secde etmesi bizim namazda secde etmememize benzemez. Bu secde, Kur'an'da belirtilen kainattaki her şeyin secde etmesine benzemektedir. Yani onlar tamamen Allah'ın emrine boyun eğmişlerdir.

Mevdudî, ayrıca bu hadisten "güneşin doğuş ve batışının, yeryüzünün dönüşü ile değil de, güneşin hareketi sonucu olduğunu" çıkarıp onu eleştirenlerin iki şeyi çok iyi bilmelerini tavsiye etmektedir. Birincisi, peygamberlerin insanlığa tabiat ve feza bilgileri öğretmeye gelmediklerinin bilinmesidir. Onlar ancak insanlara hakikat bilgisi vermek, düşünce ve

¹³ Mevdudî, *Meseleler*, I, 49-50.

¹⁴ Buharî, *Bed'u'l-halk*, 4.

davranışların doğrusunu ve yanlışını öğretmek için gelmişlerdir. Onların görevi güneşin mi yoksa dünyanın mı hareket ettiğini öğretmek değildi. Ancak bir tek Allah olduğunu; güneşe, yere O'nun hükmettiğini ve her şeyin her an O'na kulluk yaptığını bildirmektir.

İkincisi şudur: İlahî emri tebliğ eden birinin kendi döneminin bilgilerini bırakarak binlerce sene sonraki eşya ilmini, bazı gerçekleri öğretmeye araç yapması tebliğin hikmet ve mantığına aykırıdır. Onların, zihinlere yerleştirmek istedikleri gerçekleri anlatmak için şüphesiz kendi dönemlerindeki bilgilerden faydalanması gerekir. Yoksa asırlar sonra insanların öğreneceği bilgilerle insanlara hitap etseydi, insanlar, o peygamberin asıl vermek istediği mesajı bırakırlar, artık “bu adam nerden bahsediyor, hangi alemde konuşuyor” derler ve bunu da inkarlarına gerekçe kılarlardı.¹⁵

Mevdudî'nin dikkat çekici bir yorumuyla karşı karşıyayız. Mevdudî, hadîsi reddetmeye teşebbüs edenlere iki tür yaklaşımla cevap vermiştir. Biri, hadîste ifade edilenlerin hakikat değil, mecâz oluşudur. Diğeri ise, Hz. Peygamber'in Arapların mevcut bilgilerini kullanarak asıl mesajını sunmaya çalışmasıdır. İkinci büyük bir ehemmiyet arz etmektedir. Buna göre Hz. Peygamber, Arapların yanlış bilgilerine dokunmamış, mesajının sağlıklı algılanabilmesi için o bilgileri kullanmıştır. Gerçekten bu ve diğer yaklaşımlar, Mevdudî'nin hadîsere bakışının ne kadar dengeli, sağlıklı, yerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

II- Buharî'nin Ebu Hureyre'den naklettiği bir hadîste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Sıcak pek fazla olduğunda öğle namazını serinde kılınız. Çünkü sıcaklığın şiddeti cehennemın kaynamasındandır”.¹⁶

Mevdudî'ye göre, bu hadîse itiraz etmeden önce, bununla Hz. Peygamber'in neyi anlatmak istediği iyice düşünülmelidir. Hz. Peygamber, bir tabiat bilgini gibi mevsimlerin değişmesini ve sebeplerini mi anlatmak istiyordu? Yoksa bir peygamber olarak sıcaklığın dehşet ve şiddetini tanıyanlara cehennemın nasıl bir şey olduğunu mu anlatmaya çalışıyordu? Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'in hayatını inceleyenler derhal onun birinci ihtimalle değil, ikincisiyle alakalı olduğunu anlarlar. Sıcaklığın çok fazla olduğu sıralarda öğle namazının serinliği bekleyerek kılınmasını tavsiye ederken buyrulan bu sözlerin amacı, kişiyi cehennemlik yapacak amel ve davranışlardan insanları

¹⁵ Mevdudî, *Meseleler*, II, 18-19.

¹⁶ Buharî, *Mevâkitu's-salât*, 9.

sakındırmaktır. Bu bakımdan Hz. Peygamber'in buyruğu, Kur'an'ın buyruğu ile hemen hemen aynıdır:

“Onlar, bu şiddetli sıcakta cihada gitmeyin, dediler. Ey Peygamber, onlara de ki: Cehennem ateşi çok daha fazla sıcaktır”.¹⁷

Nasıl ki burada Kur'an, tabiat bilimlerinden bir konuyu anlatmıyorsa, bunun gibi Hz. Peygamber de mezkur hadisinde tabiat bilgisi dersi vermemektedir. Kur'an'ın dünya sığağını cehennem sığağı ile karşılaştırmasının sebebi, arka planda bu sıcaklıktan korkarak cihada çıkmaktan çekinen kimselerin bulunmasıydı.¹⁸

b- *Adalet ve insafa sığmadığı ileri sürülerek reddedilen bir hadîs:*

Buhari'nin Ümmü Şureyk'ten naklettiği bir hadîse göre Hz. Peygamber, Hz. İbrahim'in atıldığı ateşi alevlendirmek için üflediğinden dolayı kertenkelenin öldürülmesini emretmiştir.¹⁹

Mevdudî'ye göre ilgili hadisleri topluca incelediğimizde Hz. Peygamber'in kertenkeleyi zararlı hayvanlardan saydığı anlaşılmaktadır. Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber “diğer zararlı hayvanlar gibi onlar da (kertenkele) öldürülmelidir” buyurmuştur. Nitekim Hz. Aişe, Buhari'deki en sahih rivayete göre şöyle demiştir: “Hz. Peygamber, kertenkele zararlıdır, buyurdu; ama onun öldürülmesinin emrettiğini hiç duymadım”.²⁰

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ve İbn Mace'de Hz. Aişe'den nakledilen bir hadîste ise hem öldürülmesi hem de Hz. İbrahim'in ateşine üflemesi zikredilmektedir.²¹ Ama İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*'de Buhari'de nakledilen hadîsin daha sağlam olduğunu belirtmektedir.²²

Yukarıda zikredilen Ümmü Şureyk rivayetinde ise açıkça öldürme emri geçmektedir. Bunun sebebi olarak da Hz. İbrahim'in ateşine üflemesi gösterilmektedir. Mevdudî'ye göre burada iki şeyin burada birbirine karışma ihtimali vardır: Birisi en sahih rivayetlere göre Hz. Peygamber'in bu hayvanın zararlı olduğunu bildirdiği; diğeri ise halk arasında yaygın olan bu hayvanın

¹⁷ Tevbe, 81.

¹⁸ Mevdudî, *Meseleler*, II, 20-21.

¹⁹ Buhari, *Enbiyâ*, 8. Bed'u'l-halk, 15'de yine Ümmü Şureyk'ten yapılan bir rivayette sadece “Resulullah, kertenkelelerin öldürülmesini emretti” ifadesi geçmektedir.

²⁰ Buhari, *Bed'u'l-halk*, 15. Rivayetin sonunda Hz. Aişe'nin “Sa'd b. Ebi Vakkas, Hz. Peygamber'in onun öldürülmesini emrettiğini iddia etmiştir” ifadesi vardır.

²¹ İbn Mace, *Sayd*, 12; İbn Hanbel, *Müsned*, VI, 83.

²² Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, (thk. Abdulaziz b. Abdullah b. Baz), Beyrut, 1996, VI, 510.

ateşe üfleme hikayesidir. Ümmü Şureyk'in rivayeti doğru olsa bile, bundan maksat, içlerinden bir tanesi ateşe üfledi diye hepsinin neslinin yok edilmesi değildir. Ancak olsa olsa onun zararlı bir hayvan olmasından ve zararlı diğer hayvanlar gibi onun da insana kötülüğünün dokunabileceğinden bahsedilmektedir.²³

Mevdudî, bütün hadîs incelemelerinde olduğu gibi burada da konuyla ilgili tüm rivayetleri bir arada değerlendirmeye çalışmıştır. Mevdudî, burada kesin bir netice belirtmekten ziyade ihtimaller üzerinde durmuştur. Bunlardan biri kertenkelenin Hz. İbrahim'in ateşine üflediğini olayının halka ait bir hikaye olup rivayetlere karışmasıdır. Zira Hz. Peygamber, yer yer bazı zararlı hayvanlara dikkat çekmektedir. Kertenkele de bunlardan biri olmalıdır. Ancak halk arasındaki diğer hikaye bu rivayetlere karışmış olabilir. Diğer ihtimale göre ise kertenkele, Hz. İbrahim'in ateşine üflese bile bütün bir neslinin öldürülmesi kastedilmemektedir. Hz. Peygamber, öldürmeye dair sözlerle onun zararlı olduğuna ve diğer zararlı hayvanlar gibi insanlara zarar verebileceğine dikkat çekmiştir.

5- Hz. Süleyman'ın bir gecede birçok hanımını dolaşmasıyla ilgili hadîs:

Buharî'nin Ebu Hureyre'den naklettiği bir hadîste Hz. Peygamber şöyle buyurur: “Hz. Süleyman bir gün şöyle dedi: Ben bu gece yüz hanımımla birleşeceğim. Her birinden bir tane yiğit doğacak ve Allah yolunda cihad edecek. Biri ona inşallah, de diye hatırlattı, ama Hz. Süleyman demedi. Nitekim bütün hanımlarının yanına gitti, fakat birinden başka hiç biri hamile kalmadı”.²⁴

Mevdudî, bu hadîsin değişik ifadelerle nakledildiğini belirtir. Hadîslerin kiminde Hz. Süleyman'ın hanımları 60, kiminde 70, kiminde 90, kiminde 99 kimide de 100 olarak geçmektedir. Bunların hepsi de ayrı ayrı senedlerle nakledilmiştir. Bu kadar değişik senedle nakledilen bir hadîsin tamamen asılsız olduğunu söylemek zordur. Ama anlaşılıyor ki, ya Ebu Hureyre, Hz. Peygamber'in ifadesini tam anlayamamıştır veya konuşmasının tamamını duyamamıştır. Hz. Peygamber “Hz. Süleyman'ın birçok hanımı vardı, yahudiler bunun sayısını 60, 70, 90 ve 100'e kadar çıkarıyorlar” demiştir de, Ebu Hureyre bunu Hz. Peygamber'in kendi sözü olarak anlamış olabilir.

Ayrıca şu da muhtemeldir. Hz. Peygamber'in, Hz. Süleyman'ın sözünü şöyle nakletmiş olabilir: “Ben hanımlarımın yanına gideceğim ve her birinden

²³ Mevdudî, *Meseleler*, II, 27-28.

²⁴ Buharî, *Enbiyâ*, 40.

bir mücahid doğacak”. Ebu Hureyre ise bunu şöyle anlayabilir: “Bir gecede gideceğim...”. bu gibi yanlış anlamalar, birkaç rivayette göze çarpmaktadır. Bunlardan bir kısmını diğer rivayetler düzeltmektedir. Bazıları da kapalı kalmaktadır. Dilden dile şifahen nakledilen hadislerde bu durumun ortaya çıkması şaşılacak bir şey değildir.²⁵

Mevdudî'nin buradaki yaklaşımı da dikkat çekicidir. Böyle bir yaklaşım daha önceki şerhlerde görülmemektedir. Mevdudî, Hz. Süleyman'ın bu kadar hanımı bir gecede dolaşmasını ravinin yanlış veya eksik anlamasıyla izah etmektedir. Bu konudaki delili de birkaç rivayette ravinin böyle eksik veya yanlış anlamasının tespit edilmesidir. Bu, doğrudur. Ancak o rivayetlerde ravinin yanlış anladığı başka bir rivayette tasrih edilmektedir. Burada ise, böyle bir durum yoktur. O halde Mevdudî, bu açıklamasını kıyasa dayandırmış olmalıdır. Böyle olsa da, farklı bir yaklaşımı ifade etmesi dolayısıyla önemlidir.

Mevdudî, ayrıca *er-Resâil ve'l-mesâil* adlı eserinin başka bir yerinde daha açık bir şekilde “Hz. Süleyman'ın bir gecede 90, 100 kadını dolaşmasını” aklî ve mantikî açıdan hatalı kabul ettiğini ifade etmiştir. Buna göre kadınların sayısı 90 değil, 60 olsa dahi, Hz. Süleyman, on saat boyunca her on dakikada bir karısının yanına gitse, onunla cinsî münasebette bulunup diğerine geçse yine de bu imkansızdır. Akıl, bir insanın on saat boyunca sürekli her on dakikada bir cinsî münasebeti tamamladıktan sonra derhal diğer bir münasebete hazır olabileceğini kabul etmemektedir.²⁶

Mevdudî'nin bu izahlarının sonunda “rivayetler üzerinde bu kadar yanlış ısrar hadislerin tamamen inkar edilmesi fitnesini körükler”²⁷ demesi dikkat çekmektedir.

6- Hz. İbrahim'in üç yalanıyla ilgili hadis²⁸:

Mevdudî, önce bütün rivayet zincirlerini tespit ettikten sonra Ebu Hureyre'nin, bu hadisin ravisi olduğunda şüphe kalmadığını belirtir. Ebu Hureyre'nin ise kasden Hz. Peygamber'e yalan isnad edeceğini söylemek mümkün değildir. Fakat Mevdudî'ye göre ravilerin ve sahabinin yalan söylemediğine ne kadar inanıyorsak, ondan yüzlerce defa daha fazla bir peygamberin yalan söyleyebileceğine yahut da Hz. Peygamber'in bir peygamberi yalan söylemekle itham edebileceğine asla ihtimal vermiyoruz. Bu

²⁵ Mevdudî, *Meseleler*, II, 23.

²⁶ Mevdudî, *Meseleler*, V, 14

²⁷ Mevdudî, *Meseleler*, V, 14

²⁸ Buharî, *Enbiyâ*, 8.

bakımdan, mezkur konuda bir yanlış anlama olduğunu, bu yüzden Hz. Peygamber'in buyruğunun yanlış nakledildiğini kabul etmeye mecburuz. Bunun ispatı da gayet açıktır: Rivayette anlatılmakta olan yalanların ikisi, kesin olarak yalan değildir. Üçüncü yalan ise İsrailoğullarının yalanıdır. İsrailoğulları İncil'de iki ayrı yerde onu Hz. İbrahim'e yamamışlardır.²⁹

İlk iki olay Kur'an'da anlatılmıştır. Birinci olay, Hz. İbrahim'in kabilesi, putperestçe bir eğlence ve kutlama için şehir dışına gittiklerinde onun "ben hastayım" deyip gitmemesidir. Bunun yalan olduğunu ispat etmek için, o anda Hz. İbrahim'in hasta olmadığını kesin delillerle ispat etmek gerekir. Ama böyle bir şeyi ne Allah ne de Peygamber buyurmuştur. Öyle ise neye göre bu sözün yalan olduğu söylenebilir? İkinci olay da şudur: Hz. İbrahim, kavminin puthanesine girip büyük put dışında bütün putları kırdığında kafirler Hz. İbrahim'den şüphelenip çağırmışlar ve "sen mi bizim ilahlarımıza bunu yaptın?" dediklerinde Hz. İbrahim "belki de şu büyükleri yapmıştır, eğer cevap verebilirse, bir de ona sorun" diye cevap vermiştir. Bu ayetten açıkça anlaşılmaktadır ki, Hz. İbrahim bu sözü yalan bir söz olarak, yani "onlar yapmıştır" şeklinde kesin bir hükümlerle söylememekte, onların şirk içinde olduklarını, taptıkları şeylerin hiçbir şeye gücü yetmeyen cansız varlıklar olduğunu kendilerine kabul ettirmek için söylememektedir. Bunun yalan olduğunu normal zekalı bir kimse bile iddia edemez. O halde Hz. Peygamber'in bu ayetten Hz. İbrahim'in yalan söylediğini anladığını nasıl benimseyebiliriz.

Üçüncü yalana gelince aslında bu değersiz efsanelerden biri olup, İncil'de peygamberlere yaftalanmıştır. İncil'in Tekvin babında bu olay iki yerde anlatılır. İlk olay Mısır'da geçmektedir. İncil'in ifadeleri şöyledir: "O, karısı Sare'ye dedi ki: Bak ben senin güzel görünümlü bir kadın olduğunu biliyorum ve Mısırlılar seni görünce bu onun karısıdır diyerek beni öldürecek ve seni sağ bırakacaklardır. Öyleyse sen 'ben onun kız kardeşiyim' diyeceksin..." (Bab: 12/11-20) Diğer olay ise Filistin'in güney bölgesinde geçmektedir. İşin garib tarafı İncil'in ifadesine göre ilk olayda Sare 65; ikinci olayda 90 yaşındadır. Bu iki türde anlatılan hikaye anlatılışı ele de kendi kendinin yalan olduğunu söylemektedir.

²⁹ Mevdudî, *Meseleler*, II, 25.

Şimdi biri “üçü de dirayet açısından yanlışsa, neden bunlar hadîs kitaplarına alınmıştır?” diye sorabilir. Bunun cevabı şöyledir: Dirayet meselesi, hadîslerin bizzat metinleriyle ilgilidir. Rivayet ise tamamen senedle ilgilidir.³⁰

Buraya kadar nakledilenlerden Mevdudî'nin mezkur rivayete olumsuz baktığı anlaşılmaktadır. Bu olumsuzluk okurlarının da dikkatini çekmiş olacak ki, ilgili rivayet tekrar kendisine sorulmuştur. Buradaki ifadeleri ise daha nettir:

“Sizin nazarınızda hadîsin metni ünlü muhaddisler tarafından nakledildiğinde kabul edilmeye layıktır. Benim nazarımda ise o hadîsin metin bir peygambere yalan söylemeyi yakıştırdığı ve bunun da birkaç ravinin rivayeti ile hemen kabul edilecek bir şey olmadığı için benimsenebilir nitelikte değildir. Ben bu konuda Fahreddin er-Razi'nin dediklerini söyledim. Diyor ki: ‘Peygamberlere yalan söz yakıştırmaktansa, bunu böyle bir şeyi rivayet eden ravilere yakıştırmak kat kat hafif bir isnad olur’. Ama ben bu hadîsin güvenilir hiçbir ravisine yalan söylüyorlar demedim. Ancak şu kadarını söyleyebilirim ki, rivayet zinciri içinde birisi mutlaka hadîsin naklinde bir tedbirsizlik yapmıştır. Bu bakımdan hadîsi Hz. Peygamber’in sözü olarak kabul etmek uygun değildir.³¹

Bununla birlikte Mevdudî, bu hadîsi izah için büyük hadîşçilerin ileri sürdüğü delillerden habersiz olmadığını, ancak bunların kendisini tatmin etmediğini; ayrıca senedi sahih olan bir hadîsin şüpheli bir hadîs olarak nitelenmesi halinde bütün hadîslere şüphe gözüyle bakılacağı endişesinin çok yersiz olduğunu özellikle vurgular.³²

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı gibi Mevdudî, Hz. İbrahim’in üç yalanıyla ilgili hadîsi eleştirmektedir. Bunu eleştirirken bilhassa “güvenilir raviler yalan söylememiştir, ancak bir hataları muhakkak olmuştur” şeklinde yumuşak bir üslup kullanmıştır. Rivayete iki tür yaklaşımı söz konusudur: Biri, yalan olarak belirtilen iki olayın Kur’an’da anlatılması ve aslında yalan olmaması, dolayısıyla Hz. Peygamber’den bunların yalan olduğuna dair nakledilen sözün kabul edilmemesi; diğeri ise son yalanın bir israiliyat olması, yani İsrailoğullarının bu yalanı Hz. İbrahim’e yaftalamasıdır. Mevdudî'nin bu yaklaşım tarzının, hadîs tenkit metoduyla uyum içindedir.

³⁰ Mevdudî, *Meseleler*, II, 25-27.

³¹ Mevdudî, *Meseleler*, III, 40.

³² Mevdudî, *Meseleler*, III, 40, 42. Benzer bir yaklaşım için bkz. Ali Osman Ateş, “Günümüzde Hadislerin Değerlendirilmesinde Göz Önüne Alınması Gereken Bazı Hususlar”, *Hadîsin Dünü-Bugünü ve Geleceği Sempozyumu*, Samsun, 1993, s. 121.

7- Hz. Peygamber'e sibir yapılmasıyla ilgili hadîs³³:

Mevdudî, “bazı kimseler Hz. Peygamber’e sihrin etki yapmasını peygamberlik makamına aykırı gördüklerinden reddetmektedirler, bizi aydınlatır mısınız?” şeklindeki bir isteğe şöyle karşılık vermiştir:

“Sihrin gerçekliği konusunda Kur’an’a bakılmalı ve Hz. Musa kıssası okunmalıdır. Sihirbazlar, sopaları ve ipleri yılan haline getirmişti, aslında onlar yılan olmamıştı, fakat orada bulunan kalabalık o sopaları ve ipleri yılan şekline dönüşmüş olarak görür olmuşlardı. Hatta peygamber olmasına rağmen Hz. Musa bile o kadar büyülenmişti ki, o da onları yılan şeklinde görmüştü. Allah şöyle buyurur: ‘Sihirbazlar ellerindekini yere atınca, insanların gözlerini büyülediler de onları dehşete düşürdüler’.³⁴ ‘Bir de ne görsün! Onların ipleri ve sopaları, büyüden dolayı kendisine doğru koşuyormuş gibi zannetti de Musa içinde bir korku hissetti’.³⁵ Bu ayetlerden, sihrin eşyanın mahiyetini değiştirmedeği, ancak bir tür ruhî tesir meydana getirerek insanın algılarını etkilediği ve sihrin peygamberlere bile etki yaptığı anlaşılmaktadır. Bu sihir yoluyla hiçbir sihirbaz hiçbir şekilde peygamberi mağlup edemese de, onu yakışsız davranışlara sürüklemese de sihrin peygambere geçici etkisinin olabileceği Kur’an’dan öğrenilmektedir. Hadîslerde Peygamber’e yapıldığı belirtilen sihrin hiçbiri akla, müşahedeye, tecrübeye ve de Kur’an’ın dediklerine aykırı değildir. Rivayetlerden öğrenilen şeyler ancak Hz. Peygamber’e bir iki gün için dalgınlık, unutkanlık gibi hallerin geldiğidir. Peygamber, eğer şehid oluyor veya yaralanabiliyorsa, aynı peygamberin sihirden etkilenmesinde şaşılacak bir şey yoktur’.³⁶

Günümüzde sihir hadîsini reddedenlerin varlığı düşünüldüğünde³⁷ Mevdudî’nin mezkûr hadîsi Kur’an ışığında yorumlaması dikkat çekmektedir. Bunun isabetli bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür.

8- *Ev, kadın ve atta uğursuzluk olduğuna dair hadîs:*

Hz. Peygamber’den “ev, kadın ve atta uğursuzluk olduğuna”³⁸ dair hadîsler nakledildiği bilinmektedir. Mevdudî, Hz. Aişe’den yapılan bir rivayetten bunun

☞

³³ Buharî, Tıb, 50; Edeb, 56; Müslim, Selâm, 17.

³⁴ A’râf, 14.

³⁵ Tâhâ, 60.

³⁶ Mevdudî, *Meseleler*, II, 47-48.

³⁷ Bkz. Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul, 1988, XI, 191-196; Muhammed Gazalî, *Fakîblere ve Mubaddislere Göre Nebvî Sünnet*, (çev. Ali Özek), İstanbul, 1992, s. 104-105.

ne manaya geldiğinin anlaşıldığını ifade eder. İbn Hanbel'in naklettiğine göre iki adam Hz. Aişe'nin yanına girer ve şöyle derler: "Ebu Hureyre, sürekli Hz. Peygamber'in 'uğursuzluk ev, kadın ve atta konusundadır' buyurduğunu söylüyor". Bunun üzerine Hz. Aişe şöyle der: "Allah'a andolsun ki, Peygamber öyle demedi, ancak şöyle dedi: Cahiliye dönemi insanları ev, kadın ve atta uğursuzluk olduğuna inanırlardı".³⁹

Mevdudî, bundan, Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği şeyin doğru kelimelerle rivayet edilmediğinin anlaşıldığını belirtir. Ancak ona göre bu doğru kabul edilse bile mantıklı bir izahı bulunmaktadır. Uğursuzluğun bir manası vesvese ve vehme kapılmaktır ki, bunun İslam'da yeri yoktur. Fakat başka bir manası daha vardır. Buna göre uğursuzluk, bir şeyin uygunsuz düşmesi ve arzuya ters gelmesidir. Bu mana mantıkîdir ve İslam'da da geçerlidir.

Hadîste geçen evin uğursuz oluşandan maksat, onların huzurunu bozan hayalî bir şey değil, aksine o evin tecrübe ve müşahedeyle oturmaya elverişli olmadığıdır. Mesela çoğu kere ardı ardına bir hastalığa tutulmuş birkaç kişi o evden çıkmış olabilir. Orada oturanların hastalığa yakalandığı tecrübe ile sabit olmuşsa, artık o ev oturmaya uygun değildir. Kadın ve at meselesi de böyledir. Eğer birkaç kişinin birden aynı ata binmeleri onlara iyilik getirmemiş veya birkaç kişi bir kadınla peş peşe evlendikten sonra hepsi de aynı hastalığa yakalandıktan sonra artık bu kadın ve bu ata bilinmeyen bir kötülük vardır ki, böyle oluyor denilecektir. O halde esas olan bu sayıların olumsuz taraflarının vesvese ve vehime değil, tecrübeye dayanıp dayanmadığını bilinmesidir".⁴⁰

Bu tür hadîsler de bazen çeşitli gerekçelerle eleştiri konusu yapılmaktadır.⁴¹ Mevdudî, rivayetlerin bir bütün olarak değerlendirilmesi kaidesine uygun olarak hadîsleri değerlendirmiş ve isabetli sonuçlara varmıştır.

9- Şefaate ilgili hadîslerin değerlendirilmesi:

Hz. Peygamber'in ümmetinden büyük günah işleyenlere kıyamet günü şefaate edeceği⁴² bilinen bir husustur. Mevdudî, günah işleyenlere yapılacak şefaati Kur'an'da belirtildiği şekilde anlar. Ona göre şefaate, kıyamet günü Allah'ın izin verdiği kişinin yine ancak Allah'ın kendisi hakkında şefaate

³⁸ Buharî, Cihâd, 47; Ebu Davud, Tıb, 24; Tirmizî, Edeb, 58.

³⁹ İbn Hanbel, *Müsned*, VI, 240.

⁴⁰ Mevdudî, *Meseleler*, II, 85.

⁴¹ Bkz. Ali Osman Ateş, *Hadis temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul, 2000, s. 137.

⁴² Ebu Davud, Sünne, 21; Tirmizî, Kıyâme, 11; İbn Mace, Zühhd, 37.

edilmesine izin verdiği kişiye aracılık yapmasıdır. Mevdudî, önce konuyla ilgili üç ayet kaydeder:

“O gün ancak Rahman olan Allah tarafından kendisine izin verilen ve sözünden razı olunan kimsenin şefaati fayda verecektir”.⁴³

“Ancak kendisine izin verilen kişinin şefaati fayda verecektir”.⁴⁴

“O Allah’ın izni olmadan onun katında kim şefaati edebilir?”⁴⁵

Mevdudî, bu ayetlere uygun olarak Hz. Peygamber’in mutlaka kıyamet günü şefaati edeceğini belirtir. Ama bu şefaati Allah’ın izni ile olacak ve ancak kendi gücüne göre güzel ameller yapmaya gayret ettiği halde bir kısım günahlara bulaşmış iman ehline olacaktır. Bilerek, inatla ve hiçbir zaman Allah’ı hatırlamayıp O’ndan korkmayanlar Peygamber’in şefaatine layık olamayacaklardır. Nitekim ihanet ve zulmün cezasının şiddet ve fazlalığını anlattığı bir sohbetinde Hz. Peygamber, “Kıyamet günü bu ihanet ve haksızlığı yapmış olanların boyunlarında haksız olarak ele geçirdikleri mallar asılı olduğu halde gelecek ve bana ‘ey Allah’ın Resulu, imdat’ diye feryat edecek, ama ben onlara ‘benim size bir şey yapmaya gücüm yetmez, ben (dünyada durumu) size tebliği edip bildirmiştim diyeceğim’ diye buyurmuştur”.⁴⁶

Halkın şefaatiyle ilgili tasavvurları dikkate alındığında Mevdudî’nin bu yorumu dikkat çekici olmaktadır. Genel olarak iman ehli olup büyük günah işleyenlere Hz. Peygamber’in şefaati edeceği düşünülmektedir. Mevdudî ise, günah işleyenleri kayıtlamış ve bilerek, inatla ve sürekli olarak aynı günahı işleyenleri şefaatin dışında tutmuştur. Bu kayıtlamaya dair delili de yine başka bir hadîs olmuştur.

10- *Recm ayetini konu edinen bir rivayet:*

Said b. el-Müseyyeb’in rivayetine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: “Dikkat edin! Biri kalkıp da ‘biz zinanın iki uygulamasını Allah’ın Kitab’ında bulamıyoruz’ diyerek recm ayetini inkar edip felakete düşmesin. Hz. Peygamber recm cezasını uygulamıştır, biz de bu cezayı uyguladık. Allah’a yemin olsun ki, eğer Hattab oğlu Ömer, ‘Allah’ın Kitab’ına iftira yaptı’ iftirasından korkmasaydım, ‘Yaşlı bir erkek ve yaşlı bir kadın zina ettiklerinde

⁴³ Tâhâ, 109.

⁴⁴ Sebe, 23.

⁴⁵ Yunus, 3.

⁴⁶ Mevdudî, *Meseleler*, II, 252. Hadîs için bkz. Buharî, Cihâd, 189; Müslim, İmâre, 24.

mutlaka ikisini de recmedin' ayetini (Kur'an'a yazdırırdım. Şüphesiz bu, bizim okuduğumuz bir ayettir".⁴⁷

Mevdudî, çeşitli rivayetlere göre recm ayetinin Kur'an'ın bir ayeti olduğunu belirtir. Ancak Mevdudî, bu rivayetlerin metni konusunda bazı endişeler taşımaktadır. Ona göre şu hususların açıklığa kavuşması gerekmektedir:

a- Rivayetlerde bahsedilen ayetin lafızlarında farklılıklar vardır. Gerçekten bu, Kur'an'da yer alan bir ayet olsaydı, insanlar bunu ezberlemiş olsaydı ve recm cezasında hüküm bildiren bir nass olsaydı, onun ifadesinin nakledilmesinde farklılıkların olmaması gerekirdi.

b- Mütevatir olarak nakledilen sünnette sabit olan hüküm genç veya yaşlı evli erkek veya evli kadının zina durumunda recmedilmesi; ayetten anlaşılan ise, yaşlı erkek veya yaşlı kadın zina ederse, recmedilmesidir. Bu şekliyle rivayet edilen ayet, mütevatir olmasından dolayı kesinlik belirten hadîse aykırı düşmektedir. Bu problemi çözmek için, bazı alimler "yaşlı erkek-kadın" ifadesini "yaşlı olsun olmasını evli evli erkek-kadın" manasına hamletmişlerdir. Fakat bu yorum, bu yorum kuşatıcı ve yeterli değildir. Arapça kaideler açısından, konuşmadaki üslup açısından, hatta istiare ve kinaye açısından böyle kelimelerin değişik açıklamaları görülmemektedir.

c- Ayet olduğu rivayet edilen bu metnin söz dizimi, Kur'an'ın fesahat seviyesinde değildir. Edebiyat ve dil zevki, Allah'ın Kur'an'da böyle bir ayeti vahyettiğini kabul etmemizi zorlaştırmaktadır.

d- Sahabeden nakledilenlerin dışında böyle Hz. Peygamber'in okunmasını neshettiği veya Kur'an'a alınmasını yasakladığı hiçbir merfu rivayet yoktur.

e- Yahudiler tarafından getirilen bir zina davasında karar vermek için Hz. Peygamber Tevrat istemiş ve Tevrat'ın bu konudaki ayetini recm konusundaki kararına delil göstermişti. Kararın ardın da şöyle buyurmuştu: "Ya Rabbi! Senin emrini onlar öldürdükleri halde onu diriltten ilk şahıs ben oldum".⁴⁸

f- Hz. Peygamber'in "Allah için, sizin hükmünüzü Allah'ın Kitab'ına uygun vereceğim" buyurarak recm hükmü verdiği davanın hiçbir yerinde Hz. Peygamber'in "yaşlı erkek-kadın..." ayetine dayandığını gösterir en küçük bir işaret bile yoktur. "okunması neshedilmişse de hükmü baki kaldığı için Allah'ın Kitab'ının hükmü budur" dediğine dair de bir bilgi yoktur. "Allah'ın Kitab'ına uygun hükmün" Peygamber'in hükmü olması da mümkündür. Çünkü hüküm koyma yetkisini Allah, Hz. Peygamber'e vermiştir.

⁴⁷ Buharî, Hudûd, 31; Müslim, Hudûd, 15; Malik, Muvatta, Hudûd, 8.

⁴⁸ Müslim, Hudûd, 28; Ebu Davud, Hudûd, 25.

g- “Bu ayetin sadece lafzı neshedilmiş, hükmü bakidir” denmesi de yanlıştır. Çünkü baki kalan hüküm “zina eden yaşlı erkek-kadın evli olmasalar bile recmedilir” şeklinde değildir. Aksine baki kalan hüküm şöyledir: Bekar olan zani yaşlı da olsa celde cezasını hak etmiştir. Evli olan zani ise genç de olsa recmedilmelidir.

Mevdudî, son olarak bu tenkit noktalarına “lafzı mensuh, ancak hükmü baki ayetler” meselesi üzerine çok düşündüğünü, fakat bunu anlayamadığını itiraf ettiğini de ekler.⁴⁹

Yukarıdaki izahlar, Mevdudî'nin kelimenin tam anlamıyla tenkitçi bir zihniyete sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte ilgili rivayetlere doğrudan mevzu demeyip yumuşak bir üslup seçmesi de dikkat çekmektedir. Aynı üslubu daha önce de kullandığını belirtmiştik. Güvenilir ravilerin naklettikleri rivayetlere doğrudan “mevzudur”, demek yerine “muhakkak hata yapmışlardır” demeyi tercih etmektedir. Yine Mevdudî'nin, burada da senedi sahih olan bir rivayetin metninin tenkitten azade olamayacağına dair ortaya koyduğu metoduna sadık kaldığı anlaşılmaktadır.

11- Kadının kaburga kemiğinden yaratıldığıyla ilgili hadisler:

Mevdudî önce konuyla ilgili âyetleri inceledikten sonra iki hadîs nakleder:

“Kadın kaburga kemiği gibidir. Onu doğrultmaya çalışırsan kırarsın...”⁵⁰

“Kadınlara hayır tavsiye edin. Çünkü onlar kaburga kemiğinden yaratılmıştır...”⁵¹

Mevdudî, ilk hadîste kadının kaburga kemiğine benzetildiğini belirtir. Ona göre burada kadının kaburga kemiğinden yaratıldığına dair bir bilgi yoktur. İkinci hadîste ise, kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı açık bir şekilde ifade edilmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta burada Hz. Havva'nın değil, bütün kadınların kaburga kemiğinden yaratıldığının bildirilmesidir. Dünyadaki bütün kadınlar, böyle yaratılmadığına göre hadîsin manası başka türlü olmalıdır. Buna göre hadîsteki ifade mecazîdir. Yani “onların yapısı kaburga kemiği gibi eğridir” demektir. Kur'an'da da benzer örnekler vardır.

⁴⁹ Mevdudî, *Meseleler*, III, 28-30. Benzer bir yaklaşım için bkz. Mehmet Erdoğan, *Akıl ve Vahiy Dengesi Açısından Sünnet*, s. 63.

⁵⁰ Müslim, *Rada'*, 65.

⁵¹ Buharî, *Enbiyâ*, 2.

“İnsan, aceleden yaratıldı”⁵² ayeti, insanın acelecilikten yaratıldığını değil, onun karakterinde acelecilik olduğuna işaret etmektedir.⁵³

Kadının kaburga kemiğinden yaratılmasıyla ilgili hadîsleri, geçmiş dönemin alimleri genelde lafzî manasıyla ele almış, yeni dönemin bazı araştırmacıları da bunları reddetme yoluna gitmiştir. Mevdudî, burada dengeli bir metot ortaya koymuş, hadîsleri ne lafzî olarak anlamış ne de başka türlü anlama imkanı varken reddetme yolunu tercih etmiştir. Buna göre Mevdudî, gayet isabetli bir şekilde önce ilgili hadîsleri bir arada değerlendirmiş, Kur’an’ı da şahid göstererek “kadının kaburga kemiğinden yaratıldığına” dair ifadelerin mecazî olarak anlaşılabilirliğini tespit etmiştir.

12- Müşriklerin çocuklarının ahiretteki durumuyla ilgili hadîsler.

Mevdudî, meselenin “bulûğ çağına ulaşmadan ve kendi iradesiyle bir batıl veya hak dine bağlanmadan önce, yani sorumluluk çağından önce ölen çocukların ahirette durumu ne olacaktır?” sorusuyla ilgili olduğunu belirtir. Ona göre bu konuya ışık tutan hadîsler arasında hayli ihtilaf ve ifade farklılıkları vardır.

Bazı hadîslere göre çocukların hepsi cennete girecektir.⁵⁴ Bazılarına göre ise, sadece iman ehlinin çocukları cennete girecektir.⁵⁵ Diğer bazılarına göre ise, onların ne yaptığını Allah en iyi bilendir, yani onlar Allah’ın meşietindedir.⁵⁶ Hadîsler arasında bu kadar ihtilaf bulunduğu ve bunları bir araya getirip herkesin üzerinde anlaşma sağlayacağı bir manayı onlardan çıkarmak zorlaştığı için bunlar içinde senedi en sağlam olanın ve mana bakımından Kur’an’a ve dinin temel yapısına uyanın hangisi olduğunu araştırmak gerekmektedir. Diğer hadîslere tercih edilebilecek hadîsler hangisi ise artık onlar kabul edilecektir. Muhakkık alimler bu kaideye göre hareket ederek değişik ifadeli hadîsleri araştırmışlar ve sonunda en uygun sonucun bütün çocukların cennete girecekleri olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu manadaki hadîsler, hadîs tekniği açısından en sağlam olanlar olduğu gibi Kur’an’a ve dinin temel yapısına da daha uygundurlar.

⁵² Enbiyâ, 37.

⁵³ Mevdudî, *Meseleler*, III, 55. Benzer bir yaklaşım için bkz. Cemal Ağırman, *Kadının Yaratılışı*, İstanbul, 2001, s. 260-270; Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, II, 189.

⁵⁴ Bkz. Buharî, *Kader*, 3; Müslim, *kader*, 28; Ebu Davud, *Sünne*, 18.

⁵⁵ Bkz. İbn Hanbel, *Müsned*, II, 326; VI, 41.

⁵⁶ Bkz. Müslim, *Kader*, 30; Ebu Davud, *Sünne*, 18.

Mevdudî'ye göre her ne kadar Kur'an'da mükellef olmayan kimselerin hepsinin cennete gireceğine dair açık bir ifade yoksa da cehenneme gidecek olanların ancak peygamberlerin çağrısına uymayıp şeytana uyanlar olduğu açık bir şekilde hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte bütün çocukların cennete gireceğine işaret eden bir çok hadis de bulunmaktadır.

Mevdudî, ayet ve hadislerden delillerini uzun uzadıya ortaya koyduktan sonra diğer bütün hadislerin bu ölçüye uygun olarak yorumlanması gerektiğini ifade eder. Reddetme yoluna gidilmemelidir. Çünkü o hadislerin de sahih olması ve dolayısıyla kelimelerinden açık bir mananın çıkarılmaması muhtemeldir.⁵⁷

Yukarıdaki izahlardan anlaşıldığı gibi Mevdudî, birbiriyle ihtilaflı olan hadislerde tercih yoluna gidilmesi gerektiğini kabul etmiştir. Buna göre senedi en sağlam, Kur'an'a ve dinin temel yapısına en uygun hadisler tercih edilmelidir. Bununla birlikte dikkat edilmesi gereken noktanın, diğer hadislerin Mevdudî tarafından mevzu addedilmemesidir. Bu hadisler ise, muhakkak senedi en sağlam hadisler ve Kur'an'a en uygun görüşler çerçevesinde yorumlanmalıdır.

13- Sahabenin mürted oluşuyla ilgili hadisler.

Buharî'nin İbn Abbas'tan naklettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü sahabemden bir kısmı benim sol tarafıma alınacak da ben diyeceğim ki, ‘onlara hiçbir şey demeyin, bunlar benim sahabemdir, bunlar benim sahabemdir’. Bunun üzerine bana şöyle cevap verilecek: ‘Sen onlardan ayrıldıktan sonra geriye döndüler’. Bunda sonra ben Hz. İsa gibi ‘Ya Rabbi! Ben onlar içinde yaşadığım sürece onların amellerini kontrol ettim. Fakat ben onların arasından ayrıldıktan sonra onların kollayıcısı sen idin’ diyeceğim”.⁵⁸

Bu tür rivayetlerden sahabeye hakaret ve onu hafife almak gibi bir takım sonuç çıkarımlar bulunmaktadır. Mevdudî, ilgili rivayetleri birlikte değerlendirince, bunların şu şekilde anlaşılabilirliğini belirtir:

a- Bu konu, Hz. Peygamber döneminde sahabe topluluğu içinde sayılan ama daha sonra mürted olup dinden dönen kimselerle ilgilidir. Nitekim hadiste öyle buyrulmaktadır: “Sen onlardan ayrıldıktan sonra onlar geri döndüler

﴿

⁵⁷ Mevdudî, *Meseleler*, III, 111-114. Müşriklerin çocuklarının ahirette nereye gideceklerine dair ayrıntılı ve benzer bir yaklaşım için bkz. Abdulcelil İsa, *Peygamberimiz'in İctihadları*, (çev. Hilmi Merttürkmen), Ankara, 1976, s. 67-73.

⁵⁸ Buharî, *Enbiyâ*, 8; Tirmizî, *Kıyame*, 3; Nesaî, *Cenâiz*, 119.

(mürted oldular)”. Diğer bir hadîste de şöyle buyrulur: “Onlar geri dönerek küfür dünyalarına geri döndüler”.

b- Bu konu, Hz. Peygamber döneminde İslam’ı kabul etmiş olan, fakat daha sonra yanlış yola sapıp kötü bir hayat tarzı benimsemiş olan kimseleri de içine almaktadır. Nitekim çeşitli rivayetlerde “senden sonra onların neler ortaya çıkardığını bilmiyorsun” ve “senden sonra neler çıkardıkları hakkında senin bilgin yok” buyrulmaktadır.⁵⁹

Bu iki durumdan da anlaşılacağı gibi mesele sahabenin hepsi ile değil, bir bölümü ile alakalıdır. Şu bir gerçek ki, Hz. Peygamber döneminde yüz binlerce insan İslam’ı kabul etmiş ve onun sahabesinden sayılmışlardır. Ama onlar içinden bir bölümü dinden dönmüş, o hal üzerinde ölmüşlerdir. Bunlardan bir kısmının İslam’ı münafıkça kabul etmiş olmaları ve münafıklıklarını gizlemiş olmaları tahminden uzak değildir. Hz. Peygamber’in, kendi sahabesi içinde böyle insanların olabileceğini düşünerek uyarı türünden bir takım sözler sarfetmesi, öyle yadırganacak bir şey değildir.⁶⁰

14- Hz. Ali ile ilgili bir hadîs:

Mevdudî, Şia mezhebine mensub bir kişinin kendi düşünceleri için Hz. Peygamber’in “Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır. Kim o şehre girmek isterse, kapıya gelsin” şeklindeki hadîsini delil alması üzerine, ilgili hadîsin tahlili üzerine bir yazı kaleme almıştır.

Mevdudî, önce bir düşünceyi hadîslere dayandırabilmek için, delil alınan hadîslerin rivayet şekline bakılması gerektiğini, sonra manasına dikkat edilmesi ve asıl anlatılmak istenenin iyi kavranılması gerektiğini ifade eder. Buna göre Mevdudî, hadîsin tahlilinden işe başlar.

Meşhur hadîs kitapları içinde bu rivayeti sadece Tirmizî eserine almıştır ve bu rivayeti “Ben ilim şehriyim...” yerine “Ben hikmet yurduyum...” şeklinde nakletmiştir.⁶¹ Bu hadîsi rivayet eden Hz. Ali’nin bizzat kendisidir. Tirmizî, bu hadîsi rivayet ettikten sonra senedi hakkında şöyle der: “Bu hadîs garib ve münker bir hadîstir. Bazı raviler bu hadîsi sadece Şureyk’ten nakletmişlerdir”.⁶²

Hadîs ilminde garib, bir kişinin rivayet ettiği hadîstir. Münker ise, garib bir rivayet olmakla kalmayıp ravinin de zayıf olması demektir. Böyle bir rivayet

⁵⁹ Buharî, Rikâk, 53; Müslim, Fadâil, 40.

⁶⁰ Mevdudî, *Meseleler*, III, 133-134.

⁶¹ Tirmizî, Menâkib, 73.

⁶² Tirmizî, Menâkib, 73.

üzerine bütün bir dinî anlayışı dayandırmak, böyle zayıf bir temele bütün din binasını kurmak ne derece doğru olur?

Tirmizî'den sonra bu konudaki rivayetin tek kaynağı Hakim'in *Müstedrek*'idir. Bu kitabın kendisi de hadîs alanının da o kadar önemli ve değer verilen bir kitap değildir. Bu eserde mezkur hadîs, İbn Abbas ve Cabir b. Abdillâh'tan farklı ifadelerle nakledilmiştir.⁶³ Hakim, bu iki rivayet şeklinin de sahih olduğunu söylemiştir. Fakat tenkitçi alimlerin görüşüne göre sadece bu iki rivayet değil, bu konudaki bütün rivayetlerin hiçbir değeri yoktur. İbn Abbas'ın rivayetiyle ilgili olarak Zehebî, şöyle der: "Sağlam ve sahih olması bir tarafa, bu rivayet uydurmadır". Cabir rivayeti hakkında da şöyle der: "Hakim'e şaşırıyorum, ne cür'etle bu rivayete, hem de böyle batıl, asılsız rivayetlere sahih diyebiliyor. Senede geçen Ahmed b. Abdillâh b. Yezid, büyük bir yalancı ve deccaldır".

Mevdudî, Yahya b. Main ve Buharî'nin hadîs hakkındaki değerlendirmesini naklettikten sonra İbnu'l-Cevzî'nin bu konuyla ilgili uzun bir inceleme yaptığını ve onun "bu türden rivayetlerin hangi yolla nakledilmiş olursa olsun hepsinin uydurma olduğunu tespit ettiğini"⁶⁴ belirtmiş ve ardından şu soruyu sormuştur: "Sened durumu böyle olan bir hadîs üzerine bir hüküm koyup dinin hükümlerini sadece Hz. Ali vasıtasıyla öğrenmemiz ve diğer sahabileri ilim aracı olarak kabul etmemiz ne derece sağlıklı bir yoldur?"⁶⁵

Bu çalışmada buraya kadar Mevdudî'nin hadîsle ilgili görüşleriyle bazı hadîs tahlillerini ortaya koymaya çalıştık. Genel bir değerlendirme yapmamamız gerekirse şunlar söylenebilir:

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1- Mevdudî'nin yaşadığı dönem, hadîsle ilgili düşünce ve akımlar yönünden önemli hareketlilikler göstermektedir. Bu dönemde bir tarafta hadîsin dinî ve hukukî değerini reddeden Ehl-i Kur'an, diğer tarafta hadîsi olduğu gibi kabul eden, zahirle yetinen ve metin tenkidine hiç yanaşmayan Ehl-i Hadîs, öteki tarafta ise hadîsin tarihsel olduğunu söyleyen ve onu modern bir yoruma tabi tutan modernistler bulunmaktadır. Mevdudî, bütün bunlar arasında bir denge, bir orta yol sağlamayı düşünmüş ve öyle de yapmıştır. Hadîsin dinî ve hukukî

⁶³ Hakim en-Neysaburî, *el-Müstedrek*, (thk. Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut, 1990, III, 137-138.

⁶⁴ Bkz. İbnu'l-Cevzî, *Kitabu'l-mevzûât*, (thk. Abdurrahman Muhammed Osman), Beyrut, 1983, I, 350-354.

⁶⁵ Mevdudî, *Meseleler*, III, 135-137.

değerini kabul edip ispatlayarak Ehl-i Kur'an'a, hadîsi olduğu gibi kabul etmeyip yeri geldiğinde senedi sahih de olsa metin tenkidi yaparak Ehl-i Hadîse, hadîsin bugün de uygulanması ve kanun yapmada dikkate alınmasını söyleyerek modernistlere karşı ilmî bir mücadele vermiştir.

2- Mevdudî'nin sünnetin bağlayıcılığı konusunda söyledikleri, sünnetin hepsinin bağlayıcı olduğunu söyleyenler ile hiç birinin bağlayıcı olmadığını söyleyenler arasında denge özelliği taşımaktadır. Öncüllerini şöyle sıralamak mümkündür:

a- Ona göre aslında Resulullah'ın bize sunduğu şeriat usullerinden, onun temiz hayatından nelerin onun peygamberliği ve nelerin onun kişisel niteliği ile ilgili olduğunu anlayabiliriz.

b- Böyle olmakla birlikte Hz. Peygamber'in kişisel ve nebevî niteliklerini belirlemek gerçekten zor bir iştir. Bununla birlikte muhakkak böyle bir ayırım yapmak zorunludur. Hz. Peygamber'in kişisel ve nebevî nitelikleri uyulmak açısından aynı düzeyde değildir.

c- Bu işi yapacak kimse Ku'ran, fıkıh, hadîs, hasılı İslamî ilimlerle ömrünü geçirmiş olmalı ve onlara vakıf olmalıdır. Böyle bir vukufiyeti olan kimse muhakkak kendi görüşünü delilleriyle ortaya koymak zorundadır.

3- Mevdudî'nin sünnetin ne olduğuyla ilgili görüşleri, sünnetin bağlayıcılığı konusuyla yakından ilgilidir. Onun, sünnetin ne olduğuyla ilgili görüşleri sünneti sadece şekil görenlerle, onu sadece ruh ve öz olarak görenler arasında bir denge kurma görünümü arz etmektedir. Mevdudî, sürekli olarak genellemelerden, aşırılıklardan kaçındığı gibi burada da sünnetin sadece şekil veya sadece ruh olduğuna dair genellemeleri de kabul etmemiştir.

Ona göre Peygamberler insanlara güzel ahlak aşlamak ve Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fıtrata uygun bir hayat tarzını öğretmek amacıyla gönderilmiştir. Güzel ahlak ve fıtrat yollarında bir tek şey ruh değeri taşır; diğeri ise kalıp ve şekil görünümü arz eder. Bazı şeylerde şekil ve ruh, ikisi birden istenir ki, o şeklin içinde Peygamber kendi söz ve davranışları ile o ruhu açıklar. Bazı işlerde ise Peygamber, ahlakî ilkeleri ve fıtratı açıklamak için kendine özgü karakteri ile özel bir hareket şekli seçer. Şeriatın bizden istediği bizim sadece bu ahlak ruhunu ve fıtratı uygulamak için tercih etmemizdir. Peygamber'in bu ahlakın ruhunu ortaya koymak için tercih ettiği şekle gelince, onu aynen tercih etmekte ve etmemekte serbestiz. Birinci tür işlerde sünnet, şekil ve ruhun birlikte bir araya gelmesinin adıdır; ikinci tür işlerde ise sünnet, Peygamber'in tercih ettiği şekil değil, onun ruhudur.

4- Mevdudî'nin, Hz. Peygamber'in Kur'an dışındaki söz ve fiillerini "Allah vergisi basiret" tabiriyle ifade etmesi de tartışmalara yol açmıştır. Acaba Mevdudî, Hz. Peygamber'in söz ve fiillerini normal bir insanın söz ve fiillerine mi indirgemekte, dolayısıyla onların vahiy ürünü olduğunu kabul etmemekte midir? Bizzat Mevdudî'nin kendisi, bu tabirle Hz. Peygamber'in basiretinin asla diğer insanlar gibi olmadığını, vehbî bir basiret olduğunu açıklamıştır. Buna göre "Allah vergisi basiret" sadece farklı bir adlandırma olup –belki de Hz. Peygamber'in bir otomatik makine gibi hareket etmediğini vurgulamak istemiştir- bir çeşit vahiy veya ilham olmaktadır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in, bu tabirle Allah'ın eğitimi altında yaşadığı için insan ve toplumla ilgili olaylara basiretle, ince bir anlayışla yaklaştığını kastetmiş de olabilir. Peygamberlerde aranan "fetanet" özelliği bir anlamda bunu yansıtmaktadır. Ancak Mevdudî yanlış anlamalara sebebiyet vermesi nedeniyle bazı tepkilerle karşılaşınca görüşünü "vehbî" ifadesiyle yumuşatma yoluna gitmiştir.

5- Mevdudî'nin muhakkık bir alim ve tenkitçi bir zihniyete sahip olduğunu gösteren görüşü "bir hadîsin kabul edilmeye değer olup olmadığı yolunda bir fikir oluşturmak için muhakkak metninin incelenmesi gerekir" şeklinde ortaya koyduğu görüştür. Metnin incelenmesi veya tenkidi ise herkesin yapabileceği iş değildir. Bu iş, dirayet sahibi kimselerin işidir. Mevdudî bu kimseler için özel bir tabir kullanır: *Mizac şînas-i resul*. Yani Hz. Peygamber'in mizacını, sîretini, sünnetini iyice tanıyan kimse. Bu özelliğe sahip olduktan sonra basiret sahibi kimsenin ruhu Hz. Peygamber'in ruhunda yok olur. Onun nazarı Peygamber'in ruhu ile birleşir. Onun zihni İslam kalıbına göre şekillenir. Artık o senedlere fazla ihtiyaç duymaz. Senedlerden mutlaka yararlanır. Ancak onun kararı senede dayanmaz.

İşte bu noktada Mevdudî "senedi sahih olan bir hadîsin metninin sahih olması şart değildir" kaidelerini yeri geldikçe işletmiştir. Ehl-i Hadîs ile olan tartışmalarda bu kaideye ısrarla atıfta bulunmuş ve senedi sahih olan bir hadîsin metninin tenkitten azade olamayacağını vurgulamıştır. Tenkit ettiği hadîslerde, Kur'an'a, dinin temel yapısına, sahih sünnete, akla ve mantığa uygunluk gibi kriterleri esas aldığını belirtmeliyiz.

6- Mevdudî hadîs tenkit metodunu kullanmakla birlikte tenkit edilen ve uydurma olduğu iddia edilen bir çok hadîsin uygun bir şekilde anlaşılabilirliğini de ortaya koymuş ve hadîslerin reddedilmesinde acele edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Hadîsin uygun bir te'vili varsa mutlaka ilk önce ona müracaat edilmelidir. Buna uygun olarak; hilafetin Kureyşiliğine, güneşin arşın altına secde etmeye gitmesine, sıcaklığın şiddetinin cehennem

kaynamasından olmasına, ev, kadın ve atta uğursuzluğu olmasına, sahabenin irtitad etmesine, kadere, Hz. Peygamber'e sihir yapıldığına vb. dair hadisleri te'vil etmiş ve uygun anlamlarını ortaya koymuştur.

7- Mevdudî'nin hadis tahlillerinde dikkat çeken bir yön vardır. Bu yön klasik yaklaşımlardan onu ayırmaktadır. Buna göre Mevdudî, bazı hadisleri anlamaya çalışırken Hz. Peygamber'in bir beşer olduğundan hareketle onun hadislerde Arap kültür, inanç ve imajlarını kullanabileceğini belirtmiştir. Bu tür hadislerde kullanılan bilgiler Arap kültürüne; mesaj ise Hz. Peygamber'e ait olmaktadır. Dolayısıyla bu hadislerde kullanılan bilgilerin yanlış olma ihtimali vardır. Buna örnek olarak güneşin arşın altına secde etmeye gitmesi verilebilir. Mevdudî'nin böyle yorumlara gitmesinin sebebi, hadîsteki bilgilerin mevcut bilimsel bilgilerle aykırılık arzemesidir. Bir tarafta sahih hadîsler bir tarafta akli ve bilimsel gerçekleri zorlayan hadîsler bulunmaktadır. Bu durumda Mevdudî, hadislerde sözü edilen bilgileri "Hz. Peygamber'in kullandığı" şeklinde yorumlamaktadır. Bununla birlikte bu tür yorumların bütün hadis tahlilleri içindeki oranının çok düşük olduğu belirtilmelidir.

8- Mevdudî'nin hadis tahlilleri konusunda önemli bir noktanın daha altı çizilmelidir. Mevdudî, mutlaka bir hadis hakkında karar verebilmek için o hadisin diğer tariklerini veya o hadisin konusuyla ilgili diğer hadisleri göz önünde bulundurmuş ve birlikte değerlendirmiştir.

9- Mevdudî'nin bid'atle ilgili görüşü de farklılık arz etmektedir. O, bid'atın hasenesi olacağını kabul etmez ve bu şekildeki ayırma karşı çıkar. Ona göre bid'atın her türlü seyiyedir. Çünkü bid'atın ta'rifî dinle ilgilidir. Dinle ilgili olarak sonradan ortaya çıkan her şey seyiyedir. Bu nedenle sonradan ortaya çıkan ve dinle çelişmeyen şeylere bid'at-ı hasene demeye gerek yoktur. Bu konuda Hz. Ömer'in teravih namazı için "ne güzel bid'at!" sözü de delil alınamaz. Burada bid'at dinî, ıstılahî anlamda değil, sözlük anlamında kullanılmıştır. Mevdudî, bu görüşüyle aslında Malikîlerin özellikle Şatıbî'nin dikkat çektiği geleneği devam ettirmiştir.

10- Son olarak söylemek gerekirse Mevdudî, hadis anlayışında temelde klasik usûle bağlı kalmış, bununla birlikte geçmişte söylenen her şeyi doğru kabul etmemiştir. Bundan dolayı Mevdudî'yi ne geleneğe sıkı sıkıya bağlı bir hadîsçi ne de modernist bir düşünür olarak nitelemek mümkündür. Bunların yerine Mevdudî'yi geçmişi ve bugünü dengeleyen mutedil bir alim olarak kabul edebiliriz. Zira gelenekçi bir hadîsçi gibi senedi sahih olan bir hadîsin metninin eleştiriden azade olması gerektiğini kabul etmemiş, yeri geldikçe sahih hadisleri eleştirmiştir. Bununla birlikte anlaşılması, te'vil edilmesi mümkün olan hadisleri

modernist düşünürler gibi aklı esas kabul ederek reddetme yolunu da gitmemiştir.